

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

K o m m e n t a r z u m A l t e n T e s t a m e n t . B a n d X V I I . H a n s W . H e r t z b e r g ,
Der Prediger. — H a n s B a r d t k e , Das Buch Esther. Gütersloher Ver-
lagshaus Gerd Mohn 1963. Seiten 419.

Ἀσμένως παρουσιάζομεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν θεολογικὸν κοινὸν τὸν μετὰ χεῖρας διμερῆ τόμον τῆς ὑπὸ τὸν παλαιὸν μὲν τίτλον τῆς, ὑπὸ νέαν δὲ διεύθυνσιν καὶ τῆ συνεργασίᾳ πλειάδος ἐκλεκτῶν παλαιοδιαθηκολόγων, μετὰ ὑπερικοσαετῆ διακοπῆν, συνεχιζομένης γνωστῆς ἐρμηνευτικῆς σειρᾶς, τὴν ὁποίαν ἱδρυσεν ὁ ἐπιφανὴς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐρευνητῆς καὶ καθηγητῆς Ernst Sellin. Ὁ τόμος οὗτος περιλαμβάνει ὑπομνήματα εἰς τὸν Ἑκκλησιαστήν καὶ τὴν Ἑσθήρ.

Τὸν μὲν Ἑκκλησιαστήν βλέπομεν εὐχαρίστως, ὅτι εὐτυχεῖ νὰ ἐπανεκδόσῃ, μετὰ 30 ἔτη, εἰς δευτέραν σημαντικῶς ἐπηυξημένην καὶ βελτιωμένην ἐκ σελ. 238 ἔκδοσιν, ὁ ἔγκριτος τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Κιέλου καθηγητῆς κ. H. Hertzberg, τοῦ ὁποῦ τοῦ πρώτην ἔκδοσιν εἰχομεν ἰδιαίτερως ἐκτιμῆσει καὶ ἐπωφεληθῆ καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ὑπομνήματι εἰς τὸ ἐν λόγῳ βιβλίον. Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, καταλαμβάνουσα σελ. 43, ἐξετάζονται μετὰ πάσης ἐμβριθείας ἡ θέσις τοῦ βιβλίου ἐν τῷ κανόνι τῆς Βίβλου, τὸ κείμενον καὶ αἱ μεταφράσεις, ἡ γλῶσσα καὶ τὸ ὕφος, τὸ μέτρον, ἡ οἰκονομία καὶ ἡ ἐνότης τοῦ βιβλίου, ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος τῆς συγγραφῆς, ὁ συγγραφεὺς, ἡ σχέσις τοῦ βιβλίου πρὸς τὴν ἐξωβιβλικὴν γραμματεῖαν καὶ τέλος παρατίθεται δαψιλεστάτη βιβλιογραφία. Ἐκ τῶν παλαιῶν μεταφράσεων τοῦ βιβλίου εὐλόγως ἀναγνωρίζεται ἐναυθα ἡ πρώτη θέσις εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν τῶν Ὁ. Παρὰ μὲν τὴν ἐναντίον τῆς ἐνότητος τοῦ βιβλίου διεξαχθεῖσαν κατὰ καιροὺς πολεμικὴν, ὁ συγγραφεὺς ἐμμένει πεποιθότως εἰς αὐτήν. Ὡς τόπον δὲ συγγραφῆς προτιμᾷ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀντὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ ὡς χρόνον τὰ τέλη τοῦ γ' π.Χ. αἰ. Ὡς πρὸς τὸ πολυσυζητητὸν θέμα τῆς σχέσεως τοῦ βιβλίου πρὸς τὴν ἐξωβιβλικὴν γραμματεῖαν, ὁ κ. Hertzberg ἐν τῇ νηφαλαιότητι του ἀρνεῖται οὐ μόνον βαβυλωνικὴν καὶ αἰγυπτιακὴν, ἀλλὰ καὶ ἑλληνικὴν φιλολογικὴν ἐπίδρασιν, ἐν καὶ δὲν ἀρνεῖται οἰανδῆποτε γνωριμίαν τοῦ συγγραφέως πρὸς τινὰ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεῶν ξένων γραμματεῶν. Τὸ δὲ γενικὸν συμπέρασμα αὐτοῦ εἶναι περίπου αὐτό, εἰς ὃ καὶ ἡμεῖς εἰχομεν ἐν τῷ ἡμετέρῳ ὑπομνήματι καταλήξει, ὅτι δηλ. «ἐν βλέμματι εἰς τὸ περιβάλλον τοῦ συγγραφέως διδάσκει, ὅτι σκέψεις καὶ πόθοι, προβληματικότης καὶ ἀπαισιοδοξία εἶναι πανάρχαια πράγματα, ἕτινα ὑπὸ ὀρισμένης περιπτώσεως καὶ ἐν διαφόροις προσώποις κατὰ πάντας τοὺς καιροὺς καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς λαοῖς τυγχάνουσι δυνατὰ», (σελ. 563). Μετὰ τὴν διεξοδικὴν καὶ ἐνημερωτάτην βιβλιογραφίαν (σ. 63-66) ἐπακολουθεῖ ἐπίσης διονυχιστικωτάτη καὶ ἐμβριθεστάτη ἱστορικοφιλολογικὴ καὶ θεολογικὴ ἐρμηνεία ἐξαντλοῦσα ἅπαντα τὰ φιλολογικὰ καὶ κριτικά, ὡς καὶ τὰ θεολογικὰ τοῦ βιβλίου προβλήματα ἐπὶ τῇ βάσει καὶ τῶν νεωτέρων μελετῶν καὶ μακροχρονίων ἐπιτοπιῶν ἐν Παλαιστίνῃ ἐρευνῶν τοῦ σ. καὶ ἐν συζητήσει πρὸς τὰς ἀντιγνωμίας ἄλλων ἐρμηνευτῶν. Τὸ δὲ ἐξαιρετὸν ὑπόμνημα τοῦτο, διακρινόμενον πρὸς τε τῇ ἐρμηνευτικῇ ἐμβριθείᾳ καὶ διὰ τὴν νηφαλαιότητα τῆς κρίσεως, καὶ τὸ ὁποῖον, παρὰ πᾶσαν διαφορίαν ἡμῶν εἰς διάφορα σημεῖα, δικαιούμεθα ἴσως νὰ θεωρήσωμεν ὡς τὸ τελειότατον τῶν συγχρόνων ἡμῶν ὑπομνημάτων εἰς τὸ δυσκολώτατον βιβλίον τοῦ Κωχέλεθ, κατακλείεται διὰ τοῦ σπουδαίου ἐπιμέτρου αὐτοῦ περὶ τῆς θεολογίας τοῦ βιβλίου, δι' οὗ ἀναδεικνύεται ἔτι μᾶλλον καὶ ἡ θεολογικὴ τοῦ μετὰ χεῖρας ἔργου ἀξία.

Τὸ δὲ ἐπόμενον ἐν τῷ παρόντι τόμῳ ὑπόμνημα ἐκ σελ. 180 ἀφιερῶται εἰς τὸ βιβλίον

τῆς Ἑσθῆρ, τοῦ ὁποῖου, ὡς ἐνιαίου βιβλίου, τὴν ἐρμηνεῖαν ἀνέλαβεν ἕτερος διακεκριμένος ἐρμηνευτής, ὁ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας καθηγητῆς κ. H. Bardtke. Τῆς πραγματικῆς ἐρμηνείας τοῦ βιβλίου προτάσσεται ἐμπεριστατωμένη εἰσαγωγή (σ. 243-274), ἐνθα ἐξετάζεται ἐν ἐκτάσει α') ἡ προβληματολογία τοῦ βιβλίου, β') ἡ ἱστορία τῆς ἐρμηνείας αὐτοῦ, γ') τὸ κείμενον, δ') ἡ εἰς περικοπὰς διαίρεσις καὶ ε') παρατίθεται διεξοδικῆ βιβλιογραφία. Τὰ κυριώτερα προβλήματα, ἅτινα ἐξετάζονται μετὰ πολλῆς κριτικῆς προσοχῆς ἐνταῦθα, εἶναι τὸ τῆς ἑορτῆς Πουρῆμ, τὸ ὁποῖον, παρὰ τὰς διατυπωθείσας ὑποθέσεις, παραμένει ἄλυτον, τὸ τοῦ λογοτεχνικοῦ εἶδους τῆς διηγήσεως καὶ τῶν πηγῶν αὐτῆς καὶ τὸ τοῦ χρόνου τῆς συγγραφῆς τοῦ βιβλίου, κυμαινομένου κατὰ τὸν κ. B. μεταξύ τοῦ 300 καὶ τοῦ 50 π.Χ. Μετὰ πολλῆς ἐμβριθείας ἐξετάζεται καὶ ἡ ἱστορία τῆς ἐρμηνείας τοῦ βιβλίου, ἥτις ἀρχεται ἀπὸ τῶν ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο' περιληφθεισῶν δευτεροκανονικῶν προσθηκῶν αὐτοῦ καὶ φθάνει μέχρι τῆς στοχαστικῆς θεολογικῆς ἐρμηνείας τοῦ κ. Wilhelm Vischer (β' ἐκδ. 1947 ἐν Theolog. Existenz heute 48) καὶ τοῦ ρωμαιοκαθολικοῦ Schildenberger (1941), τῆς φιλολογοῖστορικῆς ἐρμηνείας τοῦ Gunkelz καὶ τοῦ Ringgren (1958) καὶ τῆς θρησκευτικῆς τοῦ B. W. Anderson ἐν τῇ Interpreter's Bible (1950).

Ἐν τῇ § 3 περὶ τοῦ κειμένου τῆς Ἑσθῆρ εἶναι ἰδιαίτερος ἐνδιαφέρουσα αἱ περὶ τοῦ κειμένου τῶν Ο' παρατηρήσεις τοῦ σ. Λίαν ἐμπεριστατωμένη εἶναι ἔπειτα καὶ ἡ ἐπακολουθοῦσα ἐρμηνεία τοῦ βιβλίου, συνδυάζουσα τὸν φιλολογοῖστορικὸν μετὰ τοῦ θεολογικοῦ χαρακτήρος (σ. 275-404). Εἰς δὲ τὴν θεολογικὴν σημασίαν τοῦ βιβλίου ἀφιερῶνται ἰδιαίτερον ἄξιον πάσης προσοχῆς ἐπίμετρον τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἄλλων τε καὶ τοῦ W. Vischer (σ. 405-8). Ὁ διμερῆς τόμος κατακλείεται διὰ τῶν ἀπαραιτῆτων βιβλικῶν καὶ πραγματικῶν εὑρετηρίων πινάκων. Ὡς τὸ ὑπόμνημα τοῦ κ. Hertzberg εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν, οὕτω καὶ τὸ τοῦ κ. Bardtke εἰς τὴν Ἑσθῆρ, δύνανται νὰ καταταχθῶσιν ἀξιολογικῶς εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῆς συγχρόνου ἡμῶν ἐρμηνευτικῆς παραγωγῆς.

Π. I. M.

Herrmann Schuster, Offenbarung Gottes in Alten Testament. J. C. B. Mohr (P. Siebeck). Tübingen. 1962. Σελ. 59.

Τὸ θέμα τῆς παρουσίας πραγματείας, ἐκδιδομένης ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἐκλαϊκευτικῶν δημοσιευμάτων θεολογικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ περιεχομένου τοῦ ὡς ἄνω ἐκδοτικοῦ οἴκου, εἶναι ἡ ἐν τῇ Παλ. Διαθήκῃ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ ἐξεταζομένη μεν ἐν πνεύματι φιλελευθέρῳ (Wellhausen), ἀλλ' ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἀκρότητας τοῦ Fr. Nietzsche καὶ τοῦ Ad. Harnack. Οὕτως ὁ σ. παραδέχεται μὲν τὴν ὑπαρξίν ἀκριτῶν εἰδωλοατρικῶν στοιχείων ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ καὶ ἀντιτίθεται σφόδρα κατὰ τῆς ἐκπαλαί ἐφαρμοζομένης ἀλληγορικῆς ἐρμηνείας αὐτῆς ἀναγνωρίζει ὅμως τὴν ἐν αὐτῇ ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ, ὡς κύριον φορέα τῆς ὁποίας θεωρεῖ τοὺς προφήτας. Καθ' ὅλου εἰπεῖν νομίζει ὁ σ., ὅτι τὸ πνεῦμα τῆς Π. Διαθήκης πρέπει νὰ τὸ συλλάβωμεν καὶ τὸ κρίνωμεν ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς Κ. Διαθήκης, εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ὁποίας ὅμως ὁδηγεῖ ἡμᾶς τὸ πνεῦμα τῆς προφητείας τῆς Π. Δ., ἀποτελούσης πράγματι προπαρασκευὴν τῆς Καινῆς. Ὡς σπουδαιότατον δὲ γνώρισμα τοῦ ὑψηλοῦ πνεύματος τῆς προφητείας τῆς Π. Δ. θεωρεῖ τὴν ὑπὸ τῶν προφητῶν (τοὺς ὁποίους ἐκδέχεται ὡς ποιητὰς) ὑπερνήκησιν τοῦ ἐθνικισμοῦ, οὗτινος ἀσπονδος πολέμιος τυγχάνει καὶ ὁ ἡμέτερος συγγραφεύς.

Π. I. M.

Philon d'Alexandrie. Ἐν τῇ σειρᾷ τῶν Editions du Cerf τῶν Παρισίων καὶ παραλλήλως πρὸς τὰς πατερικὰς ἐκδόσεις τῶν Sources Chrétiennes συνεχίζεται ἡ ἀξιολογώτατη ἐκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Φιλωνος ἐν τῷ πρωτοτύπῳ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν

κ. κ. Cl. Mondésert, R. Arnaldez καὶ L. Pouilloux. "Ἐχομεν ἀνά χεῖρας τὰ ἐξῆς νέα τεύχη.

1. Περὶ ἀρετῶν (ἀνδρείας, φιλανθρωπίας, μετανοίας καὶ εὐγενείας). Τὸ ἔργον ἐκδίδεται μετ' εἰσαγωγῆς καὶ σχολίων τοῦ κ. Arnaldez καὶ μεταφράσεως τῶν κ. P. Delorbe, M. Serval, καὶ A. Verilhac. 1962, Σελ. 160.

2. Περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν. Δ' μέρος τοῦ περὶ ἀρετῶν ἔργου. Τὸ περισπούδαστον, ἰδία σήμερον καὶ δὴ μετὰ τὰς ἀνακαλύψεις τοῦ Κουμράν, ἔργον τοῦτο τοῦ Φίλωνος ἐκδίδεται ἐνταῦθα μετὰ διεξοδικῆς εἰσαγωγῆς καὶ σχολίων τοῦ καθηγ. κ. F. Daumas καὶ μεταφράσεως τοῦ Don P. Miquel. 1963, Σελ. 150.

Ἐν ταῖς Sources chrétiennes - Les éditions du cerf. Paris, ἐξεδόθησαν τὰ ἐξῆς ἑλληνικὰ πατερικὰ κείμενα.

1) Dorothee de Gaza, Oeuvres Spirituelles. Εἰσαγωγή, ἑλληνικὸν κείμενον, μεταφράσεις καὶ σχόλια ἐν συνεργασίᾳ ὑπὸ τῶν Dom Regnault καὶ Dom J. de Préville. Παρατίθενται δὲ καὶ πολῦτοι πίνακες βιβλικῶν χωρίων, πατερικῶν καὶ λέξεων ἑλληνικῶν. Σελ. 574.

2) Méthode d'Olympe, Le banquet. (Τὸ Συμπόσιον περὶ ἀγνείας). Εἰσαγωγή καὶ κριτικὸν ἑλληνικὸν κείμενον ὑπὸ Herob. Musurilla, μετάφρασις καὶ σχόλια ὑπὸ V. Debidour. Σελ. 340.

3) Symeon le Nouveau Théologien. Catéchèses. I. Εἰσαγωγή, κριτικὸν κείμενον καὶ σχόλια ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ ἐν Ἑλλάδι πρώην Ἀγιορείτου καὶ νῦν Ρώσου ἐπισκόπου Βρυξελλῶν σεβ. Βασιλείου Κρίνοχεϊνε καὶ μετάφρασις ὑπὸ J. Parnelle πέντε κατηχήσεων τοῦ κορυφαίου Βυζαντινοῦ μυστικοῦ θεολόγου Συμεῶν, τοῦ Νέου Θεολόγου. Σελ. 469.

Π. Ι. Μ.

Παναγ. Σταμού, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου διδασκαλία περὶ γάμου καὶ συζυγίας. Ἀθήναι 1963, σελ. 94.

Ἐπὸ τοῦ ἐν Κασσάνδρᾳ τῆς Χαλκιδικῆς Γυμνασιάρχου, τῆς προσπαθείας τοῦ ὁποίου διὰ τὴν παρά τῷ ἑλληνικῷ λαῷ διάδοσιν ἔργων καὶ διδασκαλίας τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου εἰς νέαν ἑλληνικὴν ἐπανειλημμένως ἔσχομεν τὴν εὐκαιρίαν ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ περιοδικοῦ τούτου - νὰ παρουσιάσωμεν δεῖγματα, προσφέρεται ἐν τῷ μετὰ χεῖρας ἔργῳ του ἡ διδασκαλία τοῦ θείου πατρὸς περὶ γάμου καὶ συζυγίας ἐπὶ τῇ βᾶσει ὁμιλιῶν του παρατιθεμένων ἐν μεταφράσει καὶ μετὰ σημειώσεων, προτασομένης καὶ τῆς ἀπαραιτήτου εἰσαγωγῆς. Ἡ ὥραία αὕτη ἐργασία ἀφιερῶται ὑπὸ τοῦ εὐγνώμονος συγγραφέως εἰς τὸν πνευματικὸν πατέρα του ἀοίδιμον Μητροπολίτην Κασσανδρείας Εἰρηναῖον, τὸν ἐπιφανῆ τοῦτον Ἑλληνα ἱεράρχην, [ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι τῶν γενεθλίων αὐτοῦ, παρά τῷ ὁποίῳ ἠτύχησε νὰ διακονήσῃ ὡς γραμματεὺς αὐτοῦ.

Π. Ι. Μ.

Gregory T. Armstrong, Die Genesis in der Alten Kirche. Die drei Kirchenväter. J. C. Mohr. Tübingen 1962. Σελ. 157.

Ἡ μετὰ χεῖρας διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ τοῦ ἐν Heidelberg μετεκπαιδευθέντος Ἀμερικανοῦ θεολόγου κ. Armstrong, περιληφθεῖσα εἰς τὰς Beiträge zur Geschichte der Biblischen Hermeneutik καὶ ἀποτελοῦσα δεῖγμα τῆς μάλιστα πρὸς τοὺς παλαιότερους ἐκκλησιαστικούς πατέρας στροφῆς τῆς συγχρόνου ἡμῶν προτεσταντικῆς θεολογίας, εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑκκλησίᾳ ἐρμηνείαν τῆς Γενέσεως, καὶ δὴ συγκεκριμέ-

νας τοῦ Ἰουστίνου, τοῦ Εἰρηναίου καὶ τοῦ Τερτυλλιανοῦ. Ἀποτελεῖται δὲ αὕτη ἐκ πέντε κεφαλαίων, ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ὁποίων, τῷ εἰσαγωγικῷ (σ. 1-17), δικαιολογεῖται ἡ ἐκλογή τοῦ θέματος καὶ ἰδιαιτέρως ἡ προτίμησις τῆς Γενέσεως ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν εἰρημένων ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ἀφ' ἑτέρου, ἔπειτα δὲ ἐξετάζονται τὰ προβλήματα περὶ τῆς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ ὑπάρξεως συλλογῶν μαρτυριῶν ἐκ τῆς Π. Διαθήκης (Testimonia, θεωρία τοῦ Rendel Harris) καὶ περὶ ἀλληγορίας καὶ τυπολογίας καὶ αἱ ἀπαρχαὶ τῆς ἐξηγήσεως τῆς Γενέσεως καὶ τίθεται τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Armstrong ἐξεταζόμενον ζήτημα, εἶτα ἐν τοῖς κεφ. β', γ' καὶ δ' ἐξετάζεται τὸ ἐξηγητικὸν ἐπὶ τῆς Γενέσεως ἔργον τοῦ Ἰουστίνου (σ. 18-51), ἀκολουθῶς τοῦ Εἰρηναίου (52-92) καὶ τοῦ Τερτυλλιανοῦ (σ. 93-128). Ἐν τῷ ε' κεφ. (σ. 137-145) ἐξετάζονται τὰ πορίσματα τῆς ἐρεῦνης τοῦ σ., ἥτις ἀποδεικνύει ἀξιοσημείωτον συνέχειαν τῆς ἀρχαιοτάτης ἐρμηνείας, παρὰ τὴν διαφορὰν τῶν περιστάσεων ἐκάστου τῶν μνημονευθέντων συγγραφέων, συνέχειαν σχετιζομένην πρὸς τὴν ἐνότητα τῆς τε Βίβλου καὶ τῆς διδασκαλίας περὶ δημιουργίας καὶ σωτηρίας. Τέλος παρατίθεται πλουσία βιβλιογραφία ἐνδεικτικῆ τῆς ἐκτάσεως τῆς μνημονευθείσης στροφῆς πρὸς τοὺς πατέρας τῆς καθ' ὄλου θεολογίας τῶν χρόνων ἡμῶν (σ. 146-153). Εἶναι προφανές ὅτι ἡ προσπάθεια τοῦ συγγραφέως καὶ ὅλη ἡ προσπάθεια τῆς σειρᾶς, ἐν τῇ ὁποίᾳ περιελήφθη αὕτη, ἀποτελεῖ ἀντίδρασιν πρὸς τὰς ἀκρότητας τῆς νεωτέρας προτεσταντικῆς θεολογίας.

Π. Ι. Μπρατσιώτης.

Henri Grouzel, Virginité et mariage selon Origène. Museum Lessianum Section Théologique—No 58. Desclée de Brouwer. Paris Bruzes 1962.

Τῆς γονίμου καὶ λίαν εὐδοκίμου περὶ τὸν πολὺν Ὀριγένην ἐνασχολήσεως τοῦ ἐν τῷ Institut Catholique τῆς Τολώσης Ἰησοῦτου καθηγητοῦ κ. H. Grouzel δείγμα λαμπρῶν παρῆσχομεν ἀπὸ τοῦ παρόντος δελτίου παρουσιάσαντες ἄλλοτε τὴν μονογραφίαν του *Théologie de l' image de Dieu chez Origène, μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἐγκριτος καθηγητὴς ἐδημοσίευσε καὶ ἄλλας δύο μονογραφίας, τὴν Origène et la connaissance mystique καὶ Origène et la Philosophie*. Ἡ παρούσα πραγματεία ἀπαρτίζεται ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τεσσάρων κεφαλαίων, μεθ' ἃ ἐπακολουθεῖ τὸ πόρισμα τῆς ἐρεῦνης. Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ (σ. 7-11) ἐκτίθενται αἱ δυσχέρειαι αἱ ἐπιπροσθοῦσαι εἰς τὴν συστηματικὴν ἐρευναν τῆς περὶ παρθενίας καὶ γάμου διδασκαλίας τοῦ Ὀριγένους, ἥτις, ἐλλείψει σχετικῶν συστηματικῶν ἐργασιῶν νεωτέρων καὶ πρὸ πάντων αὐτοῦ τούτου τοῦ μεγάλου τούτου θεολόγου, πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ ἀνὰ τὰ ἐρμηνευτικὰ ἔργα καὶ τὰ ἀποσπάσματα τούτων ἢ εἰς ἄλλα ἔργα αὐτοῦ. Ἐν τῷ α' κεφ. τῆς πραγματείας αὐτῆς (σ. 15-83) ἐξετάζονται αἱ κοιναὶ βάσεις τῆς περὶ ἀμφοτέρων τῶν ζητημάτων διδασκαλίας τοῦ Ὀριγένους, ἥτις ἔχει τὰς βάσεις τῆς εἰς αὐτὴν τὴν προσηλωτικῆς τοῦ ἀνδρὸς καὶ εἰς τὰς περὶ πνευματικῆς ζωῆς καὶ περὶ κόσμου καὶ ἀκριβέστερον εἰς τὴν περὶ τοῦ μεγάλου θέματος τοῦ μυστικοῦ γάμου τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ περὶ παρθενίας, περὶ σώματος καὶ περὶ ἀγάπης, τῆς τε πνευματικῆς καὶ τῆς συζυγικῆς, ἀντιλήψεις αὐτοῦ. Ἐν τῷ β' κεφ. (σ. 84-131) ὁ λόγος εἶναι περὶ παρθενίας καὶ ἀγγελίας, τῆς τε παρθενικῆς καὶ τῆς συζυγικῆς· ἐν τῷ γ' κεφ. περὶ γάμου (σ. 132-169) καὶ ἐν τῷ δ' περὶ τῶν σαρκικῶν ἀμαρτημάτων (σ. 170-194) Ἐπακολουθεῖ τὸ πόρισμα τῆς ὅλης ἐρεῦνης συνοψιζόμενον ἐν τοῖς ἐξῆς: Ὁ Ὀριγένης εἰς τὰ ὑπὸ ἐξέτασιν ζητήματα ἐμμένει καθ' ὄλου εἰπεῖν πιστῶς εἰς τὴν βιβλικὰ δεδομένα. Σκοπὸς τῆς παρθενίας εἶναι ἡ μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἔνωσις τῆς ψυχῆς. Προκειμένου περὶ τοῦ γάμου ὁ Ὀριγένης ποιεῖται λεπτοτάτας παρατηρήσεις παρουσιάζων τὰς δυσκολίας τοῦ χριστιανικοῦ γάμου καὶ τῆς συζυγικῆς ἀγνοήσεως καὶ τῆς ἐγκρατείας ἐν ὅφει τῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ χρόνου καὶ αἰωνιότητος, ἀφ' ἑνὸς καὶ σαρκὸς καὶ πνεύματος ἀφ' ἑτέρου. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα, ἀποφεύγει νὰ ὑπογραμμίσῃ τὸ κοινωνικὸν καθῆκον τοῦ γάμου καὶ τὸν σκοπὸν τῆς

ἀναπαρωγῆς ἔναντι τῆς πολιτείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας, προνατολισμένος σφόδρα ἐσχατολογικῶς. Ἡ μὲν εἰκὼν τοῦ καίσαρος συμβολίζει δι' αὐτὸν τὴν τοῦ Διαβόλου, ἡ δὲ Ἐκκλησία εὐρέως στρατολογουμένη μεταξύ τοῦ ἔθνικοῦ χρῆζει μᾶλλον μαρτύρων τῆς παρθενίας παρὰ χριστιανῶν γονέων προσφερόντων εἰς αὐτὴν τέκνα.

Ἡ ἐργασία αὕτη ἀποτελεῖ πολύτιμον συμβολὴν διὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς εἰκόνας τοῦ μεγάλου Ἀλεξανδρινοῦ θεολόγου.

Π. Ι. Μπρατσιώτης.

Ἰ ω α ν. Κ α ρ μ ί ρ η, Ἡ Ἐκκλησιολογία τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Ἀθήναι 1962. Σελ. 158.

Τῆς παρουσίας πραγματείας ὑπόκειται ὡς βάσις ὀμιλία τοῦ συγγραφέως ἐκφωνηθεῖσα κατ' ἐπιτομὴν τοῦ α' μέρους αὐτῆς ἐν τῇ Μ. Αἰθούσῃ τῶν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῇ 30/1/1961 καὶ μετὰ ταῦτα συμπληρωθέντος. Ἀπαρτίζεται δ' ἐκ τριῶν μερῶν, ἐν τῷ α' τῶν ὁποίων ὁ λόγος εἶναι περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ περὶ τῆς σχέσεως τῆς ἐπιγείου πρὸς τὴν οὐράνιον Ἐκκλησίαν (σ. 5-48)· ἐν τῷ β' ἀναπτύσσεται ὁ θεανθρώπινος χαρακτήρ καὶ περιγράφεται ἡ φύσις τῆς Ἐκκλησίας (σ. 49-91) καὶ ἐν τῷ γ' μέρει ἐξετάζεται ἡ διὰρθρωσις καὶ ἡ διοργανώσις τῆς Ἐκκλησίας (σ. 92-155), ἐν τέλει δὲ παρατίθεται ἡ σύγχρονος βιβλιογραφία. Ἡ δημοσίευσίς τῆς πραγματείας ταύτης στηριζομένης ἐπὶ τῆς διδασκαλίας τῶν τριῶν μεγάλων οἰκουμενικῶν διδασκάλων καὶ στρεφόμενης περὶ τὸ βασικὸν καὶ ἀκαθωδέστατον ζήτημα τῶν μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν διαφορῶν καὶ τοῦ μετ' αὐτῶν διαλόγου, ἔρχεται λίαν ἐπικαίρως εἰς ἐποχὴν ζωηροτάτης καὶ κυριολεκτικῶς οἰκουμενικῆς κινήσεως καὶ οἰκουμενικοῦ διαλόγου, τοῦ ὁποίου τὸ βασικώτατον θέμα εἶναι τὸ ἐκκλησιολογικόν. Εὐχῆς ἔργον θὰ ᾗτο ἡ πραγματεία αὕτη νὰ μετεφράζεται ἐξ ὁλοκλήρου εἰς μίαν τοῦλάχιστον τῶν τριῶν κυριωτέρων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν.

Π. Ι. Μ.

P. A. Miché lis, Esthétique de l' art Byzantin. Flammarion. Paris 1959. P. 289.
T ο ὕ α ὗ τ ο ὕ, L' Esthétique d' Hagia Sophia. Faenza 1963. P. 72.

Ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ἔργοις τούτοις τοῦ γνωστοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς μορφολογίας καὶ ρυθμολογίας ἐν τῷ ἔθν. Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ, ἅτινα ἀποτελοῦσι πληρεστέραν ἐν γαλλικῇ μεταφράσει ἔκδοσιν ἑλληνικῶν πρωτοτύπων, ἐξετάζεται ἡ βυζαντινὴ τέχνη γενικώτερον καὶ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱερός ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας εἰδικώτερον, οὐχὶ ἀπλῶς ἐξ ἐπόψεως ἱστορικῆς καὶ τεχνικῆς, ἀλλ' αἰσθητικῆς καὶ δὴ ὡς ἔργα ἐμπνευσθέντα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἀνήκοντα εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς αἰσθητικῆς οὐχὶ τοῦ καλοῦ, ὡς τὰ ἔργα τῆς κλασσικῆς ἑλληνικῆς τέχνης, ἀλλὰ τοῦ ὑψηλοῦ.

Τὸ πρῶτον ἔργον, ὅπερ ἐξεδόθη καὶ ἑλληνιστὶ τὸ 1955 ὑπὸ τὸν τίτλον «Αἰσθητικὴ θεωρησις τῆς Βυζαντ. Τέχνης» καὶ ἀγγλιστὶ τὸ 1955, ἀποτελεῖται, ἐκτός τοῦ προλόγου, ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς ὑπὸ τὸν τίτλον Esthétique et histoire de l' art, ὅπου ἐκτίθεται ἡ γενικὴ θεωρία τοῦ συγγραφέως περὶ τῆς ἐφαρμοζομένης ἐνταῦθα αἰσθητικῆς τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης (σ. 11-21), καὶ δύο κυρίων μερῶν. Ἐν τῷ α' τῶν μερῶν τούτων (σ. 25-56) ἐξετάζεται ὁ αἰσθητικὸς χαρακτήρ τῆς χριστιανικῆς τέχνης ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν κλασσικὴν τέχνην, ἐν δὲ τῷ β' μέρει (σ. 57-680) ὁ σ. πραγματεύεται ἐν ἐκτάσει περὶ τῆς ἐν τῇ βυζαντινῇ τέχνῃ πραγματοποιήσεως τοῦ ὑψηλοῦ. Ἡ λίαν ἐνδιαφέρουσα πάντα ἀναπτυγμένον ἀνθρώπινον ἔκθεσις διασπάζεται διὰ 144 εἰκόνων, ὧν πῖναξ παρατίθεται ἐν τέλει τοῦ βιβλίου πρὸ τοῦ πίνακος τῶν περιεχομένων. Ἐν τῷ δευτέρῳ ἔργῳ, ὅπερ ἀποτελεῖ ἐπίσης πληρεστέραν γαλλιστὶ ἔκδοσιν τοῦ ἐν ἔτει 1946 ἐκδοθέντος ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου, ἐξετάζεται ὑπὸ τὸ πρῶτον τῶν ἐν τῷ προηγούμενῳ ἔργῳ τοῦ συγγραφέως ἀντιλήψεων αὐτοῦ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς βυζαντινῆς τέχνης καὶ ἐπὶ τῇ βάσει εἰδικῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ ἡ αἰσθητικὴ τοῦ ἐξ-

αρέτου μεγαλοουργήματος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας. Ἡ ὥραία αὕτη μελέτη διασφεύεται διὰ 34 εἰκόνων καὶ κατακλείεται διὰ τῆς κυριωτέρας βιβλιογραφίας.

Π. I. M.

Ἰωάννου Α. Κιτσαρᾶ, Ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμός. Φιλοσοφία καὶ ψυχολογία τοῦ ἐπαγγέλματος. β' ἔκδ. βελτιωμένη καὶ ἐπιρξημένη. Ἀθήνη 1963. Σελ. 415.

Τὸ σπουδαιότατον καὶ λίαν ἐπίκαιρον θέμα τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ εὐλογον εἶναι νὰ ἐνδιαφέρῃ πολὺ καὶ τὴν Πρακτικὴν θεολογίαν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ὥστε νὰ δικαιολογητῆ ἢ ἐν Θεολογικῷ περιοδικῷ, ἔστω βραχυτάτῃ βιβλιογραφία ἐπιστημονικοῦ ἔργου ἀφιερωμένου εἰς αὐτήν, μάλιστα ὅταν προέρχεται ἐκ τοῦ καλάμου συγγραφέως τῆς ἐπιστημονικῆς συγκροτήσεως καὶ ἐκπαιδευτικῆς πείρας, ἀλλὰ καὶ τῶν χριστιανικῶν καὶ ἔθνικῶν ἀρχῶν τῶν κ. Ἰ. Κιτσαρᾶ, ὑποδιευθυντοῦ τῆς Μαρασελείου παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, γνωστοῦ καὶ ἐξ ἄλλων ἀξιολόγων παιδαγωγικῶν συγγραφῶν. Τὸ ἔργον τοῦτο, συμφώνως καὶ πρὸς τὸν ὑπότιτλον αὐτοῦ, διαιρεῖται εἰς δύο κύρια μέρη, ὧν τὸ Α' ἀσχολεῖται περὶ τὴν φιλοσοφικὴν καὶ κοινωνιολογικὴν θεώρησιν τοῦ προβλήματος (σελ. 11-157), τὸ δὲ Β' περὶ τὴν ψυχολογικὴν καὶ πρακτικὴν ἀντιμετώπισιν αὐτοῦ μετὰ παραθέσεως ποικίλων στατιστικῶν (σ. 158-364). Ἀμφότερα τὰ μέρη εἶναι σχεδὸν ἐξ ἴσου σπουδαῖα καὶ ἐνδιαφέροντα, τὸ μὲν πρῶτον εἰς λόγον θεωρητικόν, τὸ δὲ δεύτερον εἰς λόγον πρακτικόν. Ἀμφότερα διαπνέει ἡ χριστιανικὴ καὶ ἡ ἔθνικὴ πνοὴ καὶ δὴ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἑλληνοχριστιανικὴν παιδείαν. Ἐν τοῖς ἐπιλεγόμενοις (σ. 365-380) ἐξετάζεται τὸ πρόβλημα τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ ἐν συσχετίσει πρὸς τὴν σύνδεσιν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Κοινῆς εὐρωπαϊκῆς ἀγορᾶς καὶ ἐμμέσως μετὰ τῆς Πανευρώπης, ἥτις σύνδεσις γεννᾷ σοβαρὸν πρόβλημα καὶ διὰ τὴν ἀναπροσαρμογὴν τῆς γενικῆς καὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς ἡμῶν ἐκπαιδεύσεως, ὡς καὶ διὰ τὴν διοργάνωσιν τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ. (σ. 365-380). Ἐπιτετα πλουσία βιβλιογραφία ἑλληνικὴ καὶ ξένη καὶ πίνακες περιεχομένων καὶ ὀνομάτων καὶ πραγμάτων.

Π. I. M.

Novum Testamentum, An international quarterly for New Testament and related Studies based on international cooperation.

Ἐξεδόθη τὸ τεῦχος 2 καὶ 3 τοῦ ἔτους 1963 μετὰ τῶν ἐξῆς περιεχομένων: G. Haenchen, Die Komposition von Mk VII 27-IX 1 und Par. — D. Corbens, Die verzehmung der Raute. Ed. Lohse, Hossiana. G. Braumann, Die lukanische Interpretation der Zerstörung Jerusalems. Sv. Aalen Das Abendmahl als Opfermahl in. N. Text w. van Onnik With unveiled face. An exegesis of II Kor. 13-18. P. J. Jeremias, Zu Phil. 27 O. Michel Zur Auslegung des Hebräerbriefes καὶ ἄλλαι συναρρασιαὶ τῶν U. Luck, A. Kljijn, J. Doeve καὶ A. Adam.

Π. I. M.

Irénikon, Περιοδικὸν τῆς ἐν Chevetogne τοῦ Βελγίου ἐνωτικῆς μονῆς τῶν Βενεδικτίνων. Ἐξεδόθησαν τὰ τεύχη 3 καὶ 4 τοῦ 1963 μετ' ἐνδιαφεροσῶν πραγματειῶν τοῦ Μεγάλτου πατριάρχου Μαξίμου Δ', La collégialité episcopale, τοῦ M. Geday, Oecuménisme et église visible, τοῦ N. Afanassieff, Una sancta, τοῦ D. O. Rousseau, Chronique de II session du Concile κ.κ. Ἐπίσης περιέχονται εἰδήσεις ἐκ τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν, βιβλιογραφία καὶ βιβλιοκρισίαι κλπ.

Π. I. M.

Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς. Τμητικὸν ἀφιέρωμα εἰς Γεώργιον Ἀγγ. Σωτηρίου. Τόμ. ΙΔ' (1958-1960). Κοσμητεῖα Π. Μπρατσιώτου (1958-59) καὶ Λ. Φιλίππιδου (1959-60). Ἀθῆναι 1963, σ. α'-ξβ'+545, σχ. 80.

Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τιμῶσα τὸν διακεκριμένον ὁμοτίμον καθηγητὴν αὐτῆς κ. Γεώργιον Ἀγγ. Σωτηρίου διατελέσαντα ἐν ἀρχῇ ἑκτακτον (1924-1928) καὶ εἶτα τακτικὸν (1928-1951) καθηγητὴν τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Παλαιογραφίας ἀφιέρωσεν αὐτῷ τὸν μετὰ χεῖρας τόμον τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος αὐτῆς. Τοῦτου προτάσσεται ἐν ἀρχῇ ἑκτενὴς μελέτη τοῦ τακτικοῦ καθηγητοῦ κ. Α. Φουτράκη, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Γεώργιος Ἀγγ. Σωτηρίου», ἐν ἣ ἐκτίθενται: α) τὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ τιμωμένου καθηγητοῦ, β) ἡ προσωπικότης αὐτοῦ ὡς διδασκάλου, ἐρευνητοῦ καὶ ἀνθρώπου καὶ γ) ἡ συγγραφικὴ δρᾶσις αὐτοῦ (σ. ε' -ξβ'). Ἐν συνεχείᾳ δημοσιεύονται αἱ ἐπόμεναι μελέται:

1. Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου, ὁμοτίμου καθηγητοῦ τῆς Σχολῆς, Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογία καὶ Λατρεία (σ. 3-7).

2. Παναγιώτου Τρεμπέλα, ὁμοτίμου καθηγητοῦ τῆς Σχολῆς, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς χριστιανικῆς Λατρείας (κατὰ τὸν β' καὶ τὸν γ' αἰῶνα, σ. 9-93).

3. Παναγιώτου Μπρατσιώτου, ὁμοτίμου καθηγητοῦ τῆς Σχολῆς, Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ. α) Ἡ θέσις τῆς Π. Διαθήκης ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ, β) ὁ κανὼν τῆς Π. Διαθήκης ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, γ) ἡ ἰδιωτικὴ χρῆσις αὐτῆς ἐν αὐταῖς, δ) ἡ δημοσία ἐν τῇ λατρείᾳ χρῆσις αὐτῆς ἐν αὐταῖς, ε) ἐξηγητικαὶ καὶ κριτικαὶ τοῦ κειμένου τῆς Π. Διαθήκης ἐργασίαι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ, τῇ βυζαντινῇ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος κλπ., σ. 95-112).

4. Νικολάου Λούβαρι (†), Ὁ Goethe καὶ ἡ Ἐκκλησία (σ. 113-127).

5. Βασιλείου Βέλλα, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Σχολῆς, Περὶ τὰ χειρόγραφα τῆς νεκρᾶς θαλάσσης. Τὰ Ἑβραϊκὰ χειρόγραφα τῆς κοινότητος τῆς Δαμασκοῦ. (α) Εἰσαγωγικά, β) μετάφρασις τῶν ἑβραϊκῶν χειρογράφων τῆς Δαμασκοῦ, σ. 129-184).

6. Ἰωάννου Καρμίρη, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Σχολῆς, Ἡ Ἐκκλησιολογία τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν. Α'. Ἀρχὴ καὶ ἀποκάλυψις τῆς Ἐκκλησίας. (α) Ἀρχή, ἔννοια καὶ πρώτη φάσις τῆς Ἐκκλησίας, β) δευτέρα φάσις τῆς Ἐκκλησίας, γ) τρίτη φάσις τῆς Ἐκκλησίας, δ) σχέσις τῆς ἐπιγείου πρὸς τὴν οὐράνιον Ἐκκλησίαν, σ. 185-233).

7. Μάρκου Στάτου, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Σχολῆς, Ἡ ἱστορία τῆς ἀνευρέσεως τῶν χειρογράφων τῆς νεκρᾶς θαλάσσης. (α) Τόπος καὶ προϊστορία τῆς ἀνευρέσεως αὐτῶν, β) τὸ περιστατικὸν τῆς ἀνευρέσεως, γ) διαπραγματεύσεις πρὸς πώλησιν αὐτῶν, δ) αἱ πρῶται περὶ αὐτῶν δημοσιεύσεις, ε) ἀνασκαφαὶ καὶ εὐρήματα τοῦ Khirbet Qumran, στ) ἀνεύρεσις καὶ ἄλλων κρυπτῶν χειρογράφων, σ. 237-308).

8. Εὐάγγελου Ἀντωνιάδου (†), Ὁ χαρακτήρ τοῦ τελευταίου δείπνου τοῦ Κυρίου καὶ ὁ ἄρτος τῆς θείας Εὐχαριστίας. (α) Εἰσαγωγή, β) οἱ δεχόμενοι τὴν διαφορὰν τῶν εὐαγγελικῶν διηγήσεων μόνον ὡς φαινομενικὴν, γ) οἱ δεχόμενοι τὴν διαφορὰν ταύτην ὡς πραγματικὴν, σ. 309-384).

9. Βασιλείου Ἰωαννίδου (†), Ὁ ὕμνος τοῦ Ἀποστόλου Παύλου πρὸς τὸν ἐν Τριᾷδι Θεὸν ἐν Ἐφεσ. 1, 3-14. (α) Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις, β) ἡ προαιώνιος βουλή τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἐν Χριστῷ ἀπολύτρωσιν, γ) ἡ ἐν Χριστῷ ἀπολύτρωσις τοῦ ἀνθρώπινου γένους καὶ ἐνότης τῶν πάντων, δ) τὸ Ἅγιον Πνεῦμα σφραγίς καὶ ἐγγύησις τῶν παρόντων καὶ μελλόντων ἀγαθῶν, σ. 385-419).

10. Γερασίμου Κονιδάρη, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Σχολῆς, Πολιτεία-καὶ πολιτικῶς βίος ἐν τῇ λατρείᾳ τοῦ Ὀρθοδόξου Χριστιανισμοῦ. (α) Εἰσαγωγικά καὶ ἐν

νοιολογικά τινα, β) γενικὸς χαρακτηρισμὸς καὶ καινοδιαθηκική πρωτοχριστιανική καὶ θεολογική θεμελίωσις τῆς ὀρθοδόξου λατρείας, γ) οἱ 5 πρώτοι αἰῶνες καὶ ἡ ὀρθόδοξος λατρεία, δ) τὰ λειτουργικά κείμενα καὶ αἱ περὶ τῆς Πολιτείας εὐχαὶ καὶ οἱ συγγραφεῖς τῶν 3 πρώτων αἰῶνων, ε) ἡ ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς, στ) Βυζάντιον, ζ) Πολιτεία, Ἐκκλησία, πολιτικὴ ζωὴ, λατρεία παρὰ τοῖς Σλάβοις καὶ ἐν ταῖς ὀρθοδόξοις χώραις, ἰδίᾳ δὲ ἐν Ἑλλάδι, σ. 421-460).

11. Κωνσταντίνου Μπόνη, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Σχολῆς, ἴνεις αἱ καταπολεμούμεναι αἱρέσεις ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Ἀμφιλοχίου, μητροπολίτου Ἰκονίου. (α) Ὀνομασία τῆς αἱρέσεως, β) ἡ λύσις τοῦ προβλήματος, γ) μαρτυρία Ἐπιφανίου, δ) ἕτεροι αἱρέσεις, ε) ἀξιολόγησις τοῦ ἔργου τοῦ Ἀμφιλοχίου «περὶ ψευδοῦς ἀσκήσεως» καὶ τελικαὶ κρίσεις καὶ συμπεράσματα, σ. 461-484).

12. Κωνσταντίνου Καλοκέρη, ὕψηγητοῦ τῆς Σχολῆς (νῦν καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης), Ἐρευναι χριστιανικῶν μνημείων εἰς τὰς νήσους Νάξου, Ἀμοργὸν καὶ Λέσβον. (α) Παλαιοχριστιανικαὶ βασιλικαί, β) βυζαντινοὶ ναοί, γ) ἐπιγραφαί, δ) ξυλόγλυπτα, ε) τοιχογραφαί, στ) εἰκόνες, σ. 485-522).

13. Ἀνδρέου Θεοδώρου, ὕψηγητοῦ τῆς Σχολῆς, Ἡ περὶ ὑποταγῆς θεωρία (subordinatio) ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ (α) τοῦ Ἰουστίνου, β) τοῦ Ὠριγένου, σ. 525-543).

I. N. KAPMIPHΣ

Internationale Zeitschriftenschau für Bibelwissenschaft und Grenzgebiete, Band IX (1962/63). Patmos Verlag, Düsseldorf, 1963, σελ. XII+344.

Ὁ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Τυβίγγης Καθηγητῆς Fr. Stier συνεχίζων τὴν ἐκδοσιν τοῦ ὑπὸ τὸν ὡς ἄνω τίτλον πρωτοτύπου βιβλιοκριτικῶν περιοδικῶν του, διὰ τοῦ ὁποῦ ἀποβλέπει εἰς τὴν παρουσίαν καὶ δὴ τὴν ἀξιολόγησιν τῆς περὶ τὴν Βίβλον διεθνοῦς βιβλιογραφίας, ἐδημοσίευσεν πρό τιος τὸν ἕνατον τόμον τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Ὁ νέος τόμος τυγχάνει ἐξ Ἰσου πρὸς τοὺς προηγουμένους ὀγκώδης καὶ ἐπιμελεημένος. Συνεργάζονται ἐν αὐτῷ εἰδικοί ἐκ πολλῶν χωρῶν ἐπιστήμονες καὶ ἐξ Ἑλλάδος ὁ γράφων, παρουσιάζοντες καὶ διὰ βραχέων κυρίως κριτικῶν σημειωμάτων ἀξιολογοῦντες τὰς παντοίας ἀπὸ τῆς Βίβλου καὶ τῶν περὶ αὐτὴν πεδίων τελευταίας μελέτας, αἱ ὁποῖαι ἐδημοσιεύθησαν ἐν διαφόροις θεολογικοῖς περιοδικοῖς. Ἡ διὰ τῶν ἐν λόγῳ βιβλιοκρισιῶν παρουσιάσις τῶν τοιούτων δημοσιευμάτων γίνεται εἰς τὰς ὑπερτριακοσίας πυκνογεγραμμένας σελίδας του κατ' αὐστηρὰν συστηματικὴν σειράν. Οὕτω παρουσιάζονται αἱ ἐργασίαι αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὸ βιβλικὸν κείμενον (σελ. 1-6) εἰς τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ (σελ. 7-130), εἰς τὴν βιβλικὴν θεολογίαν (σελ. 132-201), εἰς τὰ λεγόμενα ἀπόκρυφα καὶ ψευδεπίγραφα βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς (σελ. 203-208), εἰς τὴν Κουμρανικὴν φιλολογίαν (σελ. 208-225), εἰς τὸ βιβλικὸν περιβάλλον (σελ. 229-250), εἰς τὰς γλώσσας τῆς Βίβλου (σελ. 251-265), ὡς καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰσραὴλ (σελ. 266-279). Ἰδὴν τούτων παρουσιάζονται καὶ αἱ ἀρχαιολογικαὶ καὶ τοπογραφικαὶ μελέται, αἱ διαφωτίζουσαι πλεῖστα ζητήματα τῆς τε Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης (σελ. 280-298), ὡς καὶ αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὸν Ἰουδαϊσμὸν καὶ τὴν ἀρχέγονον ἐκκλησίαν (σελ. 298-308). Ὁ τόμος καταλείεται διὰ τῆς παρουσιάσεως εὐαριθμῶν ἔργων ἀφορώντων εἰς τὴν Βίβλον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης καὶ τῆς φιλολογίας (σελ. 310-311), εἰς τὴν βιβλιογραφίαν ἐπὶ τῶν βιβλικῶν μελετῶν (σελ. 311-313), ὡς καὶ ἐτέρων τινῶν ἀναφερομένων εἰς διαφόρους τομείς τῆς βιβλικῆς ἐπιστήμης, αὐτοτελῶς δ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκδεδομένων (σελ. 314-321). Τὸ ὅλον ἔργον πλαισιοῦν διάφοροι πίνακες, τῶν ὁποίων δύναται νὰ ἐπωφεληθῇ πᾶς ἀσχολούμενος περὶ τὰς βιβλικὰς μελέτας.

Ἡ φιλότιμος αὕτη ἐργασία βοηθεῖ σημαντικῶς τὸν ἐρευνητὴν τῆς Βίβλου καὶ ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸν ἴσως μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου δύναται τις νὰ ἐνημερωθῇ λεπτομερῶς ἐπὶ τῆς τελευταίας διεθνοῦς παραγωγῆς τοῦ κλάδου. Διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ H. H. Rowley ἐχαρακτηρίσθη τὸ ἔργον τοῦ Stier ὡς «Indispensable Tool for Biblical Scholarship». Ὁ Stier εἶναι ἄξιος πολλοῦ θαυμασμοῦ διὰ τὸ «γυγαντιαῖον», ὡς ἀπεκάλεσε τοῦτο ὁ Καθηγητὴς P. Benoit, ἔργον του, διότι τοῦτο, ὡς γνωρίζουν οἱ ἐπαίοντες, ἀπαιτεῖ χρόνον καὶ μόχθον πολὺν καὶ φροντίδα μεγίστην. Θὰ ἦτο δ' εὐχῆς ἔργον ἐὰν παρετίθετο ἐν τέλει ἐκάστου τόμου καὶ πίναξ τῶν βιβλιοκρισιῶν, αἱ ὁποῖαι δημοσιεύονται ὑφ' ἐνὸς ἐκάστου τῶν συνεργατῶν. Σημειωτέον ὅτι ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιθεωρήσεως ἔχουν παρουσιασθῆ καὶ ἐν τοῖς ἐλληνορθόδοξοις περιοδικοῖς «Θεολογία», «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» καὶ «Ἐκκλησία» δημοσιευθεῖσαι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐργασίαι ἡμετέρων Καθηγητῶν καὶ ἄλλων βιβλικῶν θεολόγων.

Ἐφηγητὴς ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Ν. ΣΙΜΩΤΑΣ